

RONDDOLEN

Ontregeld

Wie er nog niet van overtuigd was dat het weer in onze contreien sterk aan het veranderen is, hoeft maar op het buitengeburen te letten om te weten dat er iets meer aan de hand is dan alleen maar een wat zacht uitgevallen najaar. In de tuin liep deze week een bruine kikker rond alsof het februari is en in de kerk fladderde zondag de hele dienst een dagaupwoog rond die kennelijk in de war was geraakt door de hoge buitentemperaturen. Ook vleermuizen worden af en toe gezien. Net als de hiervoor genoemde dieren zouden die eigenlijk al lang en breed in winterslaap moeten zijn. Waarschijnlijk zijn ze daar ook wel aan begonnen, maar als het kwik geregeld boven de 10 of zelfs 12 graden uitstijgt, raken ze kennelijk in de war. Dat zijn niet zomaar toevallige incidenten; ze zijn een rechtstreeks gevolg van het snel veranderende klimaat.

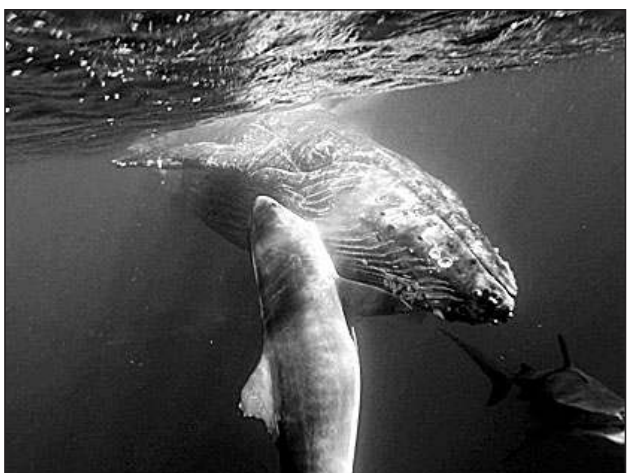
Dat geldt niet alleen voor de dieren die in winterslaap gaan. Ook onder de vogels zijn rare verschijnselen waar te nemen. In de ochtenduren zingen vogels die je normaal in deze tijd van het jaar nooit hoort. Roodborstjes en winterkoningen zijn in de winter altijd wel te horen, maar de mate waarin ze zingen is erg opvallend. Koolmezen hoor je ook af en toe en dat is in december maar zelden vertoond. Vorige week (nog net in november) zat er zelfs een tjiftjaf luidkeels te roepen, terwijl dat een vogel is die in dit jaargetijde in Afrika hoort te zitten. Je ziet al enkele decennia dat er in de winter een toenemend aantal tjiftjaffen in Nederland blijft, maar nooit eerder hoorde ik ze voor half maart zingen.

Er zijn meer trekvogels die de tocht naar het zuiden achterwege laten. Het gaat om soorten uit heel uiteenlopende families, zoals kluut, grote stern en zwartkop. Langs de zeedijk in Zeeuws-Vlaanderen was vorige week zelfs nog een boerenzwaluw te bewonderen. Een zwaluw blijft alleen in leven als hij vliegende insecten kan vangen en die moeten dus nog in voldoende mate aanwezig zijn om te kunnen overleven.

Met het sneuvelen van allerlei meteorologische records zie je dat ook er veranderingen in de natuur optreden. Al die veranderingen kunnen gemakkelijk leiden tot verstoring van het natuurlijke evenwicht. Er is in de natuur een wonderbaarlijke samenhang tussen het tijdstip waarop dingen gebeuren. Jonge vogels bijvoorbeeld zien het levenslicht precies op het moment dat er het meeste voedsel beschikbaar is. Op het moment dat daarin verandering komt, kan dat dramatische gevolgen hebben. Gelukkig is er één die het in zijn voorzienigheid al geregt en die de schepping nog dagelijks onderhoudt.

Hiet de Zwerfer

OVER LEVEN

HAAIENMAAL – Zeker 25 tijgerhaaien hebben vorige maand gezamenlijk een één jaar oude bultrug voor de kust van het eiland Hawaï aangevallен en gedood. De zieke walvis, die drie dagen lang werd opgejaagd, bezweek uiteindelijk aan de talloze beten en werd geheel opgegeten. „Zo'n voorval maakt deel uit van normale natuurlijke processen in de oceaan”, zegt Justin Viezbicke, beschermingscoördinator van het Hawaiian Islands Humpback Whale National Marine Sanctuary, een zeereservaat dat in 1997 vooral voor bultruggen in het leven werd geroepen. Hij stoorde zich meer aan het gedrag van tientallen nieuwsgierige ramptoeristen die het schouwspel van dichtbij wilden bekijken en daarbij de gedragsregels aan hun laars laptten. Het incident heeft op Hawaï de discussie doen oplaaien over hoe dicht mensen met hun boot de beschermde zeezoogdieren mogen benaderen. **OEHOEDERS** – Jaarlijks broeden er in Nederland vier, vijf oehoes, het merendeel in Limburg. Ervaringen in het verleden hebben geleerd dat het nodig is de nestlocaties gedurende het broedselzoon nauwlettend in de gaten te houden. Telkens blijkt er ter plekke iets aan de hand te zijn, waardoor meerdere broedsels bedreigd werden. Gejo Wassink, landelijk coördinator oehoebescherming, zoekt om die reden "oehoeders", vrijwilligers die regelmatig een broedplaats bezoeken zodat bij onregelmatigheden, verstoring en calamiteiten snel kan worden opgetreden. Wie tijd en energie wil steken in het beschermen van 's werelds grootste uil kan zich melden bij gejowassink@hetnet.nl. **IJSVOGEL** – Om allerlei natuurliefhebbers zover te krijgen dat zij hun waarnemingen doorgeven, heeft de Vereniging Onderzoek Flora en Fauna (VOFF) met diverse natuurorganisaties het project "Soort van de maand. Op stap en tellen in de natuur" ontwikkeld. De ijsvogel bijt in januari 2007 het spits af. Alle waarnemingen kunnen worden gemeld via www.telme.nl.

VER DER KIJKEN december: ▶ 9: 13.00 uur, snertwandeling over het Kierschewijdepad te Wanneperveen onder leiding van een natuurgid. Start: P-plaats aan de Lozedijk, gelegen ten zuiden van Wanneperveen. Aanmelden: 0527-246644. ▶ 9: 13.00 uur, excursie over natte graslanden van de Lepelaarplassen, gebied dat normaliter niet voor het publiek toegankelijk is. Start: bezoekerscentrum de Trekvogel. Aanmelden en informatie: 0320-286130. ▶ 9: 10.00-16.00 uur, vierde Noord-

Hollandse Natuurdag in de Aristozalen, Teleportboulevard 100, Amsterdam-Sloterdijk. ▶ t/m 13: foto-expositie "Camera natura" in bezoekerscentrum van Het Nationale Park De Hoge Veluwe. ▶ 16: 10.00 uur, langeafstandsnertwandeling (18 km, incl. snert) met de boswachter, omgeving van het Woold, ten zuiden van Winterswijk. Start: kaasboerderij Harminahoeve aan de Kulverweg. Meer informatie: www.mooigelderland.nl en 06-53777594 (wo. t/m za. 9.30-10.00 uur). ▶ 4, 6 januari. 21, 23 februari: 12.30 uur, snertvaartocht met fluisterboot in de Biesbosch. Start: Biesboschcentrum Dordrecht, Baanhoekweg 53 in Dordrecht. Reservieren: 078-6305353 en info@biesbosch.org. ▶ t/m 18 maart 2007: tentoonstelling "Struinen in de Stadsward" in Natuurmuseum Nijmegen, Gerard Noodtstraat 121. Meer informatie: www.natuurmuseum.nl.

Koniks in de Nijmeegse Stadsward.
Foto Peter Eckelder

Hollandse Natuurdag in de Aristozalen, Teleportboulevard 100, Amsterdam-Sloterdijk. ▶ t/m 13: foto-expositie "Camera natura" in bezoekerscentrum van Het Nationale Park De Hoge Veluwe. ▶ 16: 10.00 uur, langeafstandsnertwandeling (18 km, incl. snert) met de boswachter, omgeving van het Woold, ten zuiden van Winterswijk. Start: kaasboerderij Harminahoeve aan de Kulverweg. Meer informatie: www.mooigelderland.nl en 06-53777594 (wo. t/m za. 9.30-10.00 uur). ▶ 4, 6 januari. 21, 23 februari: 12.30 uur, snertvaartocht met fluisterboot in de Biesbosch. Start: Biesboschcentrum Dordrecht, Baanhoekweg 53 in Dordrecht. Reservieren: 078-6305353 en info@biesbosch.org. ▶ t/m 18 maart 2007: tentoonstelling "Struinen in de Stadsward" in Natuurmuseum Nijmegen, Gerard Noodtstraat 121. Meer informatie: www.natuurmuseum.nl.

Uitdijende populatie in duinen van Vogelenzang gevaar voor autoverkeer
Damhert heeft lak aan hoog hek

60 jaar Veluws Hert

De Vereniging tot Behoud van het Veluws Hert bestaat deze maand, op 21 december, zestig jaar. In 1946 uiten enkele Gelderse jagers hun grote zorg over de toekomst van het edelhert. Ze richtten een vereniging op die zich het lot van het dier aantrekt. Oorlog en bezetting hebben de populatie op de Veluwe ernstig aangetast en de ongebredelde stroperij vormt een acute bedreiging voor de soort. Daarnaast ontbreekt een goede afschotregeling om de hertenstand te reguleren. Vanaf 1966 kunnen ook niet-jagers lid worden en kiest het "Veluws Hert" voor een bredere doelstelling. De vereniging ont-pocht zich meer en meer als een pleitbezorger voor betere natuurlijke leefomstandigheden van al het gewild in Nederland, inclusief het damhert. Ge-regeld staat de versnippering van biotopen hoog op de agenda, waarbij de organisatie als eerste aandringt op de aanleg van ecoducten. Met succes. „Ter verruiming van het leef-gebied zouden alle rasters moeten verdwijnen”, zegt oud-voorzitter Dick van den Hoorn, die zijn club als een idealistische ge-deonsbende omschrijft. „We zijn echter zo realistisch om te beseffen dat je in dit landje niet meer om het autoverkeer heen kunt. Om ongelukken te voorkomen kun je rasters niet uitbannen. Mede dankzij onze be-moienis staan er langs verschillende provinciale wegen

waarop gewoonlijk herten over-steken elektronische waarschu-wingsborden.” De gewezen hoofdredacteur van het tijdschrift Het Edelhert, die eerder enkele boeken over het edelhert publiceerde, schreef ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van de vereniging het boek "Dama dama, het damhert in Nederland". De hertenexpert gaat uitvoerig in op de geschiedenis van de Hollandse "dammen", terwijl hij ook ruim aandacht besteedt aan het uiterlijk en het gedrag van het nieuwsgierige "oogdier". Zijn eigen wapenfeit –Van den Hoorn signaleerde de vondst van een prehistorische gewei-stand in Overijssel– blijft in de jubileumuitgave niet onvermeld, temeer omdat daarmee onomstotelijk het bewijs werd gele-verd dat het damhert voor deze contreien geen uithemse diersoort was. Via de Rode Lijst van bedreigde diersoorten en de huidige Flora- en faunawet kreeg de verschoppeling zelfs een beschermde status en is zijn voortbestaan in de vrije natuur gewaarborgd.

N.a.v. "Dama dama, het damhert in Nederland", door Dick van den Hoorn; uitg. Vereniging tot Behoud van het Veluws Hert, Apeldoorn, 2006; ISBN 90 804568 5 3 (na 1 januari: 978 90 804568 5 3); 95 blz.; € 15,95 (harde kaft), € 12,95 (slappe kaft), in beide gevallen exclusief € 3,25 verzendkosten. Meer informatie: www.veluwhert.nl.

Dankzij de Romeinen struinen er pakweg 3000 damherten in Nederland vrij rond. Lange tijd was het elegante zoogdier zijn leven niet zeker, want de overheid rekende de "exoot" niet tot de inheemse fauna. Nadat in 1993 uiteindelijk het besluit viel dat de vreemdeling mocht blijven heeft hij zich uitstekend ingeburgerd. Alleen onder de rook van Amsterdam veroorzaakt de mooie "Dama dama" problemen.

Een betere plek om damherten in Nederland te observeren is nauwelijks denkbaar. Zelfs op klare lichte dag laten de witgestip-pelde herkauwers zich in de Amsterdams Waterleidingduinen (AWD) zien. Het terrein –met 3400 hectare het grootste aaneengesloten natuurgebied aan de Ne-

derlandse kust– strekt zich uit tussen Zandvoort en Noordwijkerhout en heeft als groot pluspunt dat de wandelaar van de verharde paden af mag. „Alleen tijdens de bronst zoeken we bezoekers daar zo veel mogelijk op te blijven”, zegt Huub Adank, die dertig jaar duinwachter is.

De damhertenbronst, inmiddels krap een maand voorbij, is geen spektakel met kletterende geweien zoals bij edelherten, maar volgens Adank best boeiend om te bekijken en te beluisteren. Het schouwspel gebeurt niet in het open veld, maar juist op een vertrouwde plek in het bos. Het plaatshert, een ouder, dominant mannetje, bakt daar met geurklieren op zijn kop en tussen de hoeven de bronstplaats af en verdedigt zijn territorium tegen rivale. „Op zo'n plek is het een

drukte van belang. Elk plaatsert probeert namelijk hinden in zijn gebiedje te lokken. Dat doet hij met wat hees gesnurk. Dit gebulst stelt weinig voor in vergelijking met dat van een edelhert, maar tegen de avond is het hier soms een geknor van jewelste. De hele troep rent dan door elkaar heen, want een bronstige hinde zoekt zelf het hert van haar keuze op!”

Op deze decemberdag spelen de hormonen niet meer op en zwerft een groepje mannetjes vreedzaam door het terrein bij Vogelenzang. Een enkeling is graatmager de bronstperiode doorgelopen en probeert –voordat de echte winter zijn intrede doet– zijn buik weer rond te eten. In tegenstelling tot de ree is het damhert niet zo'n fijnproever, wat ook te maken heeft met zijn minder fijne reukvermogen. En waar een edelhert

● *Damherten zetten vanaf hun vierde jaar een schoffel- of blad-gewei op, dat met de jaren breder wordt.*

Foto Dick van den Hoorn

dankzij zijn scherpe gehoor vaak al op grote afstand onraad bespeurt, vertrouwt het damhert meer op zijn ogen. Dat blijkt als Adank dienstauto stapvoets door het open duinterrein rijdt. Van zo'n 300 meter afstand houdt een eenzame geweidrager het witte vehikel in de peiling.

Concurrent

Het grote wild laat zich gemakkelijker zien. Honderden reën beschouwen de duinen als hun domein, met als belangrijkste concurrent het damhert, dat eind jaren vijftig van de vorige eeuw voor het eerst in deze contreien opdook. Adank: „Waarschijnlijk

ging het toen om losgelaten of ontsnapte dieren uit hertenkampjes. Twintig jaar later sprongen er echter enkele exemplaren uit de Kennemerduinen over het hek en ontstonden zwerfverenigingen. Zij vormden de kern van de huidige populatie.”

Liepen er in 2004 duizend damherten rond in het omrasterde waterwingebied, de duinwachter raamt op basis van de laatste voorjaarsstelling het huidige bestand op 1700 dieren, zonder de kalfjes die in de zomer zijn geboren. „De vraag is of dat getal klopt, want damherten zijn verschrikkelijke zwerfverenigingen. Ze lopen kilometers ver. Vaststaat dat de populatie jaarlijks zo'n 30 procent toeneemt en dat de dammen de ruimte moeten delen met reën en een kudde schapen.”

De beheerders vazen een Oost-

vaardersplassenscenario, omdat de gemeenteraad van Amsterdam geen afschotvergunning geeft.

's Zomers zijn er voldoende knoppen en twijgjes voor de dieren, maar 's winters niet. Gevolg is dat de reën die geen gras eten waarschijnlijk verhongeren.

Inmiddels zijn al tientallen damherten over de afastering gesprongen, op zoek naar een nieuw leefgebied. Juist daardoor ontstaan onveilige confrontaties met het verkeer. Adank: „En in januari en februari bezoeken de herten massaal de omliggende weilanden en eten de eerste gras-spruitjes op. Daar wordt een boer natuurlijk niet vrolijk van.”

Een uitgebreide versie van dit artikel staat op redpag.n1.

Willem H. Smith

Aanpak stroopers Tanzania: effectief maar duur

● Parkwachters in het Nationaal Park Serengeti in Tanzania verwijderen een door stroopers geplaatste strik waarin een zebra is gevangen.

Wat is de beste methode om wilde dieren in Afrika te beschermen? Wetenschappers discussiëren er al jaren over, maar tot op heden slaan ze er niet in op deze vraag om een eenduidig antwoord te geven.

Er zijn er die vinden dat de plaatselijke bevolking de ruimte moet krijgen om op wild te jagen – voor eigen consumptie of om er handel mee te drijven. De gedachte daarachter is dat lokale bewoners het zullen laten om een populatie te laten uitsterven, omdat ze dan op een gegeven moment in hun eigen vlees snijden. Anderen vinden deze aanpak veel te riskant – zeker als het och-

tal zeldzame diersoorten betreft – en bepleiten juist rigoureuze bescherming van de wilde fauna. Hun advies luidt: bied de bevolking alternatief werk, zodat ze het wild met rust laten. En neem maatregelen voor het geval ze dat toch niet doen: zet een hek om het leefgebied van het wild, rust parkwachters uit met een jachtgeweer – niet om wild te schieten, maar om stroopers op afstand te houden. Aanhangers van de laatste benadering kregen er sinds eind vorige maand een steunbetuiging bij in de vorm van een onderzoeksrapport van Canadese en Tanzaniaanse wetenschappers in het wetenschappelijk tijdschrift Science. In hun studie relateren ze het aan-

● Een basiskamp van stroopers in Nationaal Park Serengeti. Vlees en huiden lagen er te drogen toen het werd ontdekt.

tal olifanten, zwarte neushoorns en Kaapse buffels in het Nationaal Park Serengeti in Tanzania aan antistroperijcampagnes door de beheerders. Het reservaat is met zijn 15.000 vierkante kilometer een van de belangrijkste natuurgebieden van Afrika.

Ivoor

De conclusie van de onderzoekers klinkt als een open deur: patroouilles tegen stroopers in het park verminderen het stroepen op de genoemde diersoorten. Maar deze methode is kwetsbaar vanwege de hoge kosten van zulke patroouilles – op jaarbasis ruim 1,5 miljoen euro. In tijden van economische malaise moeten ook parkbeheer-

ders bezuinigen, met als gevolg minder patroouilles en dus meer stroperij.

In Serengeti is dat patroon duidelijk zichtbaar in de jaren tussen 1977 en 1986. Na '77 raakt de Tanzaniaanse economie in het slop en wordt het budget voor het park aanzienlijk afgeknapen. Het stroepen neemt sterk toe, met als gevolg dat de Kaapse buffel, de Afrikaanse olifant en de zwarte neushoorn sterk in aantal afnemen. Olifant en neushoorn zijn eind jaren '70 extra geliefd als jachtbuit omdat de prijzen voor ivoor en hoorn bijzonder hoog liggen.

Eind jaren tachtig trekt de Tanzaniaanse economie weer aan en

● Een leeuw is verdoofd door een dierenarts, zodat een strik kan worden verwijderd.

Foto's Sian Brown, Tawiri-Messeri Foundation

komt er opnieuw geld beschikbaar voor antistropercampagnes door parkbeheerders.

Droogte

In de tweede helft van de jaren '80 worden de positieve gevolgen daarvan zichtbaar – alleen het herstel van de Kaapse buffel blijft begin jaren negentig achter, doordat een ernstige droogte in 1993 zeker 40 procent van de populatie uitroeit.

De olifanten maken qua aantal in die jaren juist een groeisprong door dankzij een daling van de prijzen voor ivoor op de wereldmarkt. Oorzaak daarvan is een verbod op ivoorhandel van de Convention on International Tra-

de in Endangered Species of Wild Flora and Fauna (Cites).

De rapporteurs weten het zeker: de aanpak van stroperij is wel degelijk effectief bij de bescherming van commercieel interessante diersoorten, op voorwaarde dat er voldoende budget beschikbaar is.

Het parkpersoneel zal instemmend geknikt hebben bij het lezen van deze zinnen. Maar omdat het een kostbare en (vanwege economische fluctuaties) kwetsbare kunstgreep is, zou de zoektocht naar een duurzame beschermingsmethode onverminderd moeten doorgaan.

Ab Jansen